

**RESPUBLIKAMIZ JANUBIDA MAKKAJUXORI EKILGAN DALALARDA
UCHRAYDIGAN BEGONA O'TLARNI O'RGANISH, AGROTEXNIK VA
KIMYOVIY KURASH CHORALARINI QO'LLASH**

G. K. Xalmuminova

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti O'simliklar himoyasi,
agrokimyo va agrotuproqshunoslik kafedrasini mudiri, dotsent

F. M. Omonov

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti
erkin tadqiqotchisi

Annatsiya:

Maqolada makkajuxori ekilgan dalalarda uchraydigan begona o'tlarning rivojlanishi, ko'payishi, tarqalishi, zarari va ularga qarshi o'tkazilgan agrotexnik tadbirlarning samaradorligi o'rganilgan. O'tkazilgan tadqiqotlarga ko'ra Begona o'tlarga qarshi kuzgi-qishgi va erta bahorgi agrotexnik tadbirlar o'z vaqtida, doimiy o'tkazilishidan begona o'simliklar turining kamayishi natijasida hosil saqlab qolinishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: Makkajuxori, chorva ozuqasi, begona o'tlar, gerbitsidlar, agrotexnik tadbir, borana qilish, diskalash.

Abstract:

The article examines the development, reproduction, distribution, harmfulness of weeds in corn fields and the effectiveness of agrotechnical measures against them. According to the conducted research, it was found that due to the timely and constant implementation of autumn-winter and early spring agrotechnical measures against weeds, the harvest is preserved as a result of reducing the species of alien plants.

Keywords: Corn, feed, weeds, herbicides, agrotechnical measures, harrowing, disking.

Аннотация:

В статье рассматриваются развитие, размножение, распространение, вредоносность сорняков на кукурузных полях и эффективность агротехнических мероприятий против них. По проведенным исследованиям установлено, что благодаря своевременному и постоянному проведению осенне-зимних и ранневесенних агротехнических мероприятий против сорняков урожай сохраняется в результате сокращения вида чужеродных растений.

Ключевые слова: Кукуруза, корма, сорняки, гербициды, агротехнические мероприятия, боронование, дискование.

Kirish: Makkajuxorining xalq xo'jaligidagi ahamiyati yuqori bo'lib, don va yashil massa uchun keng maydonlarda ekiladigan muhim madaniy o'simlik hisoblanadi. So'nggi yillarda bir qancha sanoat sohaslarida foydalanilishi bilan birga, oziq-ovqat hamda chorva hayvonlari uchun to'yimli ozuqabop ekin sifatida foydalanishda makkajuxorining ahamiyati yanada ortgan.

Makkajuxori boshqa donli ekinlarga qaraganda xosildorligi va ozuqaviyligining yuqoriligi bilan ustun turadi.

Don tarkibidagi murtak qismida moy ko'p bo'lganligi uchun makkajuxoridan tayyorlangan un tez achiydi, shuning uchun un tayyorlashda murtagi ajratib olinadi, murtagidan oziq-ovqatda ishlatiladigan sifatli moy olinadi. Makkajuxori uniga 20-30% bug'doy uni qo'shib non yopiladi.

Makkajuxori popugidan tayyorlangan damlama buyrak va jigar xastaliklarini davolashda siydik xaydovchi vosita sifatida ishlatiladi. Popugida K vitamini ko'p bo'ladi. Moyi aterosklerozda davo bo'ladi.

Makkajuxorining poyasi mollarga yashil holicha beriladi, undan xashak hamda doni sut-mum pishish davrida o'rilganda esa yuqori sifatli silos tayyorlash mumkin..

Makkajuxori silosining bir kilogrammi to'yimliligi jihatidan 0,20-0,25 ozuqa birligiga, so'tasi bilan birga bostirilganda esa 0,40 ozuqa birligiga teng buladi

Ekish muddati va usullari. Makkajuxori baxorda tuproq xarorati 10 °S ga yetganda ekiladi. Bundan tashqari, uni yozda ekish xam mumkin. O'zbekistonning janubiy viloyatlarida 15-20 martda, Toshkent, Samarkand viloyatlarida hamda Farg'ona vodiysida 20-25 martda, Xorazm viloyati va Qoraqalpog'iston Respublikasida 10 aprelda ekiladi.

Makkajuxori ekishdan keyin. Erta baxorda begona o'tlar ko'p bo'lgan dalalarda ularga qarshi kurashmasdan makkajuxori uruo'lari ekilsa, begona o'tlar makkajuxoriga nisbatan tezda unib chiqadi.

Natijada unib chiqqan makkajuxori kuchatlari ko'p miqdorda va belgilangan kattalikka yetgan begona o't to'plami bilan suv, ozuqa va yashash maydoni asosan yorug'lik jixatdan katta raqobatga kirishadi.

Bu esa yorug'likka talabchan va issiqsevar o'simlik bo'lib hisoblangan makkajuxorida sekin o'sish va rivojlanish darvlarida hosil to'plash jarayonlariga zarar yetkazishiga olib keladi.

Makkajuxorini yetishtirishda juda ko'plak zararli organizmlar (hasharotlar, kasalliklar va begona o'tlar) o'simlikka, hosil sifati va miqdorining kamayishiga yetarli darajada salbiy ta'sir ko'rsatadi. Makkajuxori ekilgan dalalarda begona o'tlarni uchrashi va zarar berish holatlarini aniqlash bo'yicha kuzatuv tadqiqot ishlari olib borildi.

Tadqiqot usuli: Ilmiy tadqiqotlar 2023-2024 yillar mobaynida, Respublikamizning janubiy viloyatlarida ekilgan makkajuxori dalalarida olib borildi. Ilmiy tadqiqotning tajriba, kuzatuv ishlari asosan Surxondaryo viloyatining Termiz tumani dalalarida hamda viloyatning janubiy Angor, Jarqo'rg'on, Muzrabod, Sherobod tumanlari dalalarida bajarildi.

Ilmiy tadqiqotlarda kuzatish, tajriba, taqqoslash va boshqa usullardan foydalanildi.

Makkajo'xori ekilgan dalalarni kuzatish va begona o'simlik namunalari yig'ish, saqlash va materiallarni qayta ishlashda Vavilovning uslubiy qo'llanmasidan foydalanildi[2].

Tadqiqot natijalari:

O'zbekistonda, shu jumladan, Surxondaryo viloyati dalalarida ekilgan makkajuxoriga eng ashaddiy zarar beradigan begona o'tlar tor va keng bargli bo'lganiday bir yoki ko'p yillik hisoblanadi.

Makkajuxori dalalarida kuzatilgan bir va ko'p yillik begona o'tlar: shamak, korakurmak, itqo'noq, beshbarmoq, yovvoyi gultojixuroz, ituzum, semiz o't, eshaksho'ra, mastak, bangidevona, achchiqo't, oqsho'ra, olabuta, jag'-jag', ajriq, salomalaykum, qo'ypechak, yantoq, shuvoq, shumg'iya, poya parazitlari, temirtikan va boshka ko'plab begona o'tlar kuzatildi.

Makkajuxori dalasida uchraydigan begona o'tlar

Makkajuxori dalasida uchraydigan begona utlar

Agrotexnik kurash

Makkajuxori ekishdan oldin tuproqda yaxshi ishlov berib, dala begona o'tlardan tozalanishi lozim. Ko'p yillik begona o'tlarning ildiz va kurtak kabi tuproqosti ko'payish qismi daladan terib tozalanishi lozim.

Makkajuxori unib chiqqanidan so'ng, begona o'tlar kichikligida va urug' unmasidan avval chopiq, qilish usulida daladan tozalanishi lozim.

Mexanizatsiyadan foydalanish usulida daladan begona utlarning tozalanishi

Kimyoviy kurash

Makkajuxori dalalarida begona o'tlarga kimyoviy kurash uch xil davrda amalga oshiriladi:

Ekishdan oldin kurash: Makkajuxorini ekish uchun tayyorlangan tuproqqa ekishdan oldin begona o'tlarga qarshi kurashish maqsadida gerbitsid sepiladi, so'ngra ustidan diskali yoki tishli boronada yuza ishlov beriladi va gerbitsidning 5-7 sm tuproq chuqurligiga aralashishi ta'minlanadi.

Unib chiqishdan oldingi kurash: Makkajuxori ekishdan keyin, makkajuxori tuproq yuzasiga unib chiqmasdan oldin, eng kechi bilan 5 kun ichida amalga oshiriladi. Erta baxorda begona

o'tlar ko'p bo'lgan dalalarda ularga qarshi kurashmasdan makkajuxori uruo'lari ekilsa, begona o'tlar makkajuxoriga nisbatan tezda unib chiqadi.

Natijada unib chiqqan makkajuxori kuchatlari ko'p miqdorda va belgilangan kattalikka yetgan begona o't to'plami bilan suv, ozuqa va yashash maydoni asosan yorug'lik jixatdan katta raqobatga kirishadi.

Bu esa yorug'likka talabchan va issiqsevar o'simlik bo'lib hisoblangan makkajuxorida sekin o'sish va rivojlanish darvarida hosil to'plash jarayonlariga zarar yetkazishiga olib keladi. Bunday vaziyatda unib chiqishdan oldin kimyoviy kurash katta ahamiyat kasb etadi.

Unib chiqishdan keyingi kurash: makkajuxori tuproq yuzasiga chiqqanda, gerbitsidni qatorlar ko'ringandan so'ng qo'llash zarur. Makkajuxori dalasida uchraydigan tor bargli begona o'tlar 10-15 sm xajmda va keng bargli begona o'tlar esa 3-5 bargli bo'lgan davrda gerbitsidlarni ko'llash tavsiya etiladi.

Unib chiqqan makkajuxorida begona o'tlarga qarshi

Tavsiya etilgan gerbitsidlar:

Bazagran, 48% s.e. - sarf me'yori - 2,0-4,0 l/ga. Bir yillik ikki pallali begona o'tlarga qarshi makkajuxori 3-5 chinbarg xosil qilgan davrida purkaladi.

Noutrin, 28% em.k. - sarf me'yori - 1,5-2,0 l/ga. Bir yillik ikki pallali va boshhoqli begona o'tlarga qarshi makkajuxori 3-5 chinbarg hosil qilgan davrida 1 marta purkaladi.

Stop, 33% em.k. - sarf me'yori - 1,0-2,0 l/ga. Bir yillik ikki pallali va boshhoqli begona o'tlarga qarshi. Ekinlarning kukarib chiqishigacha tuproqqa tasmaimon usulda, 1 marta purkaladi.

Super stomp, 33% em.k. - sarf me'yori - 3,0-6,0 l/ga. Bir yillik ikki pallali va boshhoqli begona o'tlarga qarshi. Ekinlarning kukarib chiqishigacha tuproqqa tasmaimon usulda, 1 marta purkaladi.

Samoranepremium, 33% em.k. - sarf me'yori - 0,4-0,55 l/ga. Bir yillik ikki pallali va ko'p yillik ikki pallali begona o'tlarga qarshi. Makkajuxori 4-6 ta barg chiqarganda 1 marta purkaladi.

Tavsiya etilgan gerbitsidlarni 10 sotixga kamida 15-20 litr suvli eritma holatida qo'llash lozim

XULOSA

Makkajuxorinini begona o'tlardan himoya qilishda ilm-fan yutuqlari bilan birgalikda, zamonaviy usullarni qo'llash hamda yuqorida qayd qilingan kurash usullaridan foydalanib, qishloq xo'jalik ekinlaridan shu jumladan makkadan yuqori va sifatli, oziq ovqat va chorva mollari uchun maxsulot olishga erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar royxati

1. Massino I. V., Yedenbaev D., Boboev F. G., Azizov K. K. "Makkajuxori, oq juxori va Afrika ekinlarida ilmiy tadqiqotlar olib borish bo'yicha uslubiy qo'llanma (seleksiya, urug'chilik va texnologiya)", Toshkent, 2017, - 28 b.
2. Xo'jaev Sh.T. O'simliklarni zararkunandalardan uyg'unlashgan himoya qilish, hamda agrotoksikologiya asoslari.-Toshkent: «Navro'z», 2014.-540 b.
3. Massino I. V., Azizov K. K., Boboev F. G., Yedenbaev D., Qodirxonov S. Y., Toxirboeva D. U., Normatova G. F., Siddiqqov "O'zbekistonning sug'oriladigan yerlarida makkajuxori duragaylarini yetishtirish b'yicha qo'llanma", Toshkent, 2018, - 46 b.
4. Xolmurodov E.A. va boshqalar. Qishloq xo'jalik fitopotologiyasi. (Darslik) "Navro'z" nashriyoti. -Toshkent, 2014.